

Milgram İtaat Deneyi

Toplumsal Psikoloji Araştırması

1961 - Yale Üniversitesi

Milgram İtaat Deneyi, toplumsal psikoloji tarihinin en bilinen ve en çok tartışılan araştırmalarından biridir. 1961 yılında Yale Üniversitesi'nde psikolog Stanley Milgram tarafından gerçekleştirilen bu deney, bireylerin otorite karşısındaki itaat eğilimlerini ve vicdani değerleriyle çelişen emirlere ne dereceye kadar uyduklarını ölçmeyi amaçlamıştır.

Deneyin Arka Planı ve Amacı

Milgram, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi savaş suçlularının —özellikle Adolf Eichmann'ın— mahkemelerdeki *"Sadece bana verilen emirleri uyguluyordum"* savunmasından yola çıkmıştır. Araştırmanın temel sorusu şuydu: Sıradan insanlar, sadece bir otorite figürü emrettiği için masum bir insana zarar verir mi?

Deneyin Kurgusu ve Uygulanışı

Deney; **"Öğretmen"** (gerçek denek), **"Öğrenci"** (psikologların iş birliği yaptığı aktör) ve **"Deney Yöneticisi"** (önlük giymiş otorite figürü) olmak üzere üç kişi arasında kurgulanmıştır.

- **Rol Dağılımı:** Hileli bir kura ile gerçek denek her zaman "Öğretmen" rolünü alması sağlanmıştır.
- **Görev:** Öğretmen, yan odadaki Öğrenci'ye kelime çiftleri ezberletmekle görevlendirilmiştir. Öğrenci her yanlış cevap verdiğinde, Öğretmen ona bir şok jeneratörü üzerinden elektrik şoku vermek zorundadır.
- **Şok Seviyeleri:** Şok paneli 15 volttan başlayıp 450 volta kadar uzanıyordu. Panelin üzerinde "Hafif Şok", "Tehlikeli: Şiddetli Şok" ve son seviyelerde "XXX" gibi uyarılar yer alıyordu.
- **Gerçeklik Unsuru:** Aktör olan Öğrenci'ye aslında hiç elektrik verilmiyordu; ancak önceden kaydedilmiş çığlıklar atıyor, voltaj yükseldikçe kalbinin rahatsız olduğunu söylüyor ve en sonunda tamamen sessiz kalıyordu.
- **Otoritenin Baskısı:** Denek durmak veya tereddüt etmek istediğinde, beyaz önlüklü araştırmacı soğukkanlılıkla şu gibi standart emirleri yineliyordu: *"Lütfen devam edin"*, *"Deney devam etmenizi gerektiriyor"*, *"Başka seçeneğiniz yok, devam etmek zorundasınız"*.

Sonuçlar

Deneyden önce uzmanlar, katılımcıların en fazla %1 ila %3'ünün en yüksek voltaj olan 450 volta kadar çıkacağını öngörmüştü. Ancak sonuçlar oldukça sarsıcı oldu:

- Katılımcıların %65'i (40 kişiden 26'sı), tüm tereddütlerine, yoğun stres ve vicdan azabı yaşamalarına rağmen en üst sınır olan 450 voltluk şok seviyesine kadar ilerledi.

- Katılımcıların hiçbiri 300 volt seviyesinden önce deneyi yarıda kesmedi.

Deneyin Ortaya Koyduğu Kavramlar

Milgram, elde edilen sonuçları iki temel kavramla açıklamıştır:

- **Ajanlaşma Durumu (Agentic State):** Birey, kendi eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmek yerine, kendisini otoritenin emirlerini yerine getiren bir aracı/ajan olarak görmeye başlar. Sorumluluk otoriteye devredildiği için vicdani baskı azalır.
- **Uyma Baskısı ve Normlar:** Sosyal yaşamda otoriteye itaat etme eğitimi alan bireyler, meşru gördükleri bir otoritenin çizdiği sınırlar dışına çıkmakta büyük zorluk çekerler.

Etik Tartışmalar ve Eleştiriler

Milgram deneyi, psikoloji dünyasında ciddi etik tartışmalara yol açmıştır. Katılımcıların bir insana gerçek anlamda işkence ettiklerine inandırılmaları ve şiddetli psikolojik stres yaşamaları (terleme, titreme, sinir krizleri) eleştirilmiştir. Bu deney, ilerleyen yıllarda psikoloji araştırmalarında deneklerin korunmasına yönelik etik kuralların çok daha katı hale getirilmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Sorular:

Peki ya deneklere ilk olarak 450 volttan başlatarak giderek azalan bir güç verseydik "Sonuç olarak her defasında daha az can yakacağım." diyerek içini mi rahatlatırdı, yoksa 450 voltun ne kadar büyük bir güç olduğunu bildiği için en baştan "ben bu çalışmada ne olursa olsun yer alamam" diyerek hiç vicdan azabı çekmeden ayrılır mıydı?

Bu soruyu aşağıdaki puanlama kriterlerine göre özenli biçimde yanıtlayınız.

- a-) Sunulan iki seçenektan birini seçiniz. **(15 Puan)**
- b-) Neden seçtiğinizi izah ediniz. **(25 Puan)**
- c-) Diğer seçeneği neden seçmediğinizi izah ediniz. **(35 Puan)**
- d-) Bu iki seçenek harici üçüncü bir fikir öne sürecek olsanız bu ne olurdu ve sizce neden diğer ikisinden daha olası olabilir? **(25 Puan)**